

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องความโลภในพระพุทธศาสนา

AN ANALYTICAL STUDY OF GREED (LOBHA) IN BUDDHISM

ภาวดี พูลประภา เอี่ยมเจริญ*

Paradee Poonprapa Eiemcharoen

ปรุต์ม บัญศรีตัน**

Parud Boonsriton

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความโลภในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาวิธีระงับความโลภตามหลักพระพุทธศาสนา จากการศึกษาพบว่า ความโลภในพระพุทธศาสนาเป็นอาการของจิตที่อยากได้ไม่รู้จักพอ เป็นความเศร้าหมองของจิตซึ่งทำให้บุคคลแสวงหาสิ่งที่ต้องการในทางทุจริต เป็นรากเหง้าของอกุศลมูล ความโลภจำแนกออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ความโลภอย่างละเอียด 2) ความโลภในระดับกลาง 3) ความโลภในระดับหยาบ ความโลภทุกระดับเป็นเหตุของทุกข์ วิธีการระงับความโลภ สามารถระงับด้วย 1) การให้ทาน 2) รักษาศีล 3) การเจริญภาวนา คือ การกำจัดความไม่รู้ ทำให้เกิด ดวงปัญญาแจ่มเห็นแจ้งไปตามความเป็นจริงของโลกและชีวิต การภาวนาจึงถือเป็นการป้องกันไม่ให้ความโลภนั้นกลับมาครอบครองจิตใจของเราได้อีก การระงับความโลภทั้งรูปแบบของการให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา จะเป็นแนวทางที่จะทำให้ความโลภในจิตใจของมนุษย์เบาบางลงไปได้และในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างเสริมปัญญา ทำให้ชีวิตสามารถดำเนินไปได้อย่างสงบสุข

คำสำคัญ: การศึกษาวิเคราะห์, ความโลภ, พระพุทธศาสนา

ABSTRACT

This article focuses on (1) investigating the concept of greed (Lobha) in Buddhism, and (2) analyzing the methods of suppressing greed (Lobha) in Buddhism. The results of the study revealed that within the meaning of Buddhism, greed (Lobha) is a symptom of the mind that craves absolutely. It is a sadness of the mind, causing the person to seek what he/she wants in a dishonest way, and also being the unwholesome roots. Greed or Lobha can be classified into three major levels: 1) Greed in depth. 2) Greed in the middle 3) Greed in the rough. Greed at all levels are said to be the cause of sufferings. Greed can be restrained by 1) Dana: meritorious action consisting in

---

* อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำปาง

** อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

giving; 2) Sīla: meritorious action consisting in observing the precepts, and 3) Bhavana: meritorious action consisting in mental development. The elimination of ignorance leads to one's proper life in human societies. It can be said that Bhavana could prevent it to occupy one's minds again. Thus, giving, observing precepts and meditating could be used as a way of restraining one's greed undoubtedly. At the same time, it can also enhance one's intelligence and make one's better life in a peaceful way

Keyword: Analytical Study, Greed (Lobha), & Buddhism

บทนำ

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับความโลภอย่างยิ่ง สังเกตได้จากการบัญญัติศีล 5 ศีลข้อที่ 2 คือ อทินนาทานก่อน จากนั้นจึงเกิดมีศีลข้อ 3 คือ กาเมสุมิจฉาจาร เมื่อมีการกระทำผิดทั้ง 2 อย่างนี้ ก็มีการโกหก หลอกลวงกัน ไม่ยอมสารภาพผิด ศีลข้อที่ 4 ก็เกิดขึ้น เมื่อมีความขัดแย้งกันรุนแรงมากยิ่งขึ้น ถึงกับมีการฆ่ากัน ศีลข้อที่ 1 ก็เกิดขึ้น ส่วนศีลข้อที่ 5 มีลักษณะเป็นตำนานโดยอุบัติเหตุ คนไปพบน้ำซึ่งขังอยู่ตามง่ามไม้ เห็นนกดื่มเมามาแล้วก็พยายามตะเกียกตะกายโฉบินไปได้ จึงทดลองดื่มดูเห็นว่าสนุกดี ได้ศึกษาส่วนประกอบของสิ่งเหล่านั้น ทดลองปรุงดื่ม ต่อมาก็เป็นบพัญญูติของบ้านเมืองบ้าง ของบัณฑิตบ้าง บางยุคบางสมัยที่โลกเจริญขึ้นในด้านจิตใจ ศีลทั้ง 5 ก็กลายเป็นธรรมะ เรียกว่า กุรุธรรม คือธรรมของชนชาวแคว้นกุรุ ในชมพูทวีปได้ประพุดกัน¹

ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาอธิบายเรื่องความโลภ หรือ โลภะ ว่าเป็นกิเลสประเภทที่ทำให้จิตเกิดอาการเป็นต้นว่า หิวกระหายหรือทะยานอยาก หวงแหน ชอบสะสม เห็นแก่ตัว ตลอดจนความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน โลภะนั้นมีการเกาะเกี่ยวอารมณ์เป็นลักษณะสิงติดตั้ง ซึ่งมีลักษณะต่างจากฉันทะ คือเพียงความที่อยากหวังเห็นยาวอารมณ์จัดเป็นฉันทะ ส่วนความเกาะเกี่ยวในอารมณ์นั้นจัดเป็นโลภะ² กิเลสประเภทนี้เรียกว่า “กิเลสฝ่ายโลภะ” อาจเป็นเพราะโลภะเป็นกิเลสที่เด่นและมีผลกระทบต่องจิตอย่างรุนแรงประกอบด้วย รติ คือ ความยินดี อัจฉา คือ ความปรารถนา มหิจฉตา คือ ความมักมาก ปาปิฉา คือ ความอยากที่ผิดศีลธรรม ฯลฯ คัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะแสดงอภิสัจจออกเป็น 12 โดยแบ่งเป็นโลภมูลจิต 8 โทสมูลจิต 2 และโมหมูลจิต 2 หากจัดโลภมูลจิตลงในอภิสัจจกรรมบท 10 จะได้ดังนี้ ภายกรรมมี 2 คือ อทินนาทานและกาเมสุมิจฉาจาร วจกรรมมี 3 คือ มุสาวาท ปิสุณวาท และสัมผัปปลาปวาท³ ส่วนมโนกรรมมี 2 คือ อภิชมา และมิฉาจิตวิภูฏี หนึ่ง โลภะเป็นความอยากที่มีโทษ เพราะนำไปสู่การแสวงหาสิ่งที่ต้องการโดยวิธีทุจริตหรือผิดศีลธรรม เช่น ปล้นจี้ ฉ้อโกง ขโมย คอร์รัปชัน ฯลฯ มิใช่กิเลสที่จะพึงกำหนดด้วยปริมาณสิ่งที่ต้องการ แต่กำหนดด้วยเจตนาทุจริตเป็นสำคัญ⁴ เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำให้บุคคลชนชววยทะยานอยากอย่างไม่ที่สิ้นสุด ก่อให้ปัญหาทางสังคมต่างๆ มากมาย ทั้งปัญหาทางเศรษฐกิจ ความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม ใช้จ่ายเกินตัว

¹ พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2535), หน้า 186.

² คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, อภิธรรมมัตถสังคหาลี และอภิธรรมมัตถวิภาวินีฎีกา ฉบับแปลเป็นไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535), หน้า 87.

³ ธนุ จงเลิศจรรยา, พระอภิธรรมมัตถสังคหะแก้ปริจฉา, (กรุงเทพมหานคร : อำนวยศาสตร์, 2528), หน้า 257.

⁴ ปิ่น มุทุกันต์, พุทธศาสตร์ ภาค 2, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535), หน้า 257.

รวมไปถึงปัญหาทางด้านการเมือง เช่น ปัญหาคอร์ปชั่นของข้าราชการและนักการเมือง ปัญหาซื้อสิทธิขายเสียง เป็นต้น กิเลสประเภทนี้มีโทษน้อยก็จริง แต่คล้ายฆ่าหรือทำลายยาก

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเหล่านั้น ถูกนำมาสนองโลภะ ให้แสดงฤทธิ์เดช ได้เต็มแรงเต็มกำลังยิ่งขึ้น การสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่เป็นมา ได้เป็นไปในแนวทางของการสนองโลภะและโทสะเป็นส่วนใหญ่ พร้อมทั้งความเจริญของเทคโนโลยีทางด้านข่าวสาร ข้อมูลและการสื่อสาร ได้ถูกใช้ในการนำมากล่อมมนุษย์ให้ผลิตเพลินลุ่มหลงอยู่ในความมัวเมาต่างๆ มากกว่าจะใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือพัฒนาตัวมนุษย์เอง เทคโนโลยีเหล่านั้นถูกใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาสิ่งบำเรอความสุขสนองความโลภ และพร้อมกันนั้นก็ใช้เป็นเครื่องมือสนองโทสะรับใช้การทำลายด้วยความเกลียดชังกัน มีการแย่งชิงสิ่งบริโภค การครอบงำ และการพยายามกำจัดกัน เนื่องจากการรังเกียจแบ่งแยกพวก ผิด เชื้อชาติ ศาสนา ความเกลียดชังแบ่งแยกกันก็มีอยู่แล้ว ความโลภยังมาหนุนให้ความเกลียดชังแบ่งแยกนั้นร้ายแรงยิ่งขึ้นแม้แต่เทคโนโลยีที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการอำนวยความสะดวกสบายต่างๆ ก็กลับถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทำลายล้างมนุษย์เสียเอง ทำให้คนในยุคที่เจริญนี้ กลับมีภัยอันตรายมากขึ้น เพราะทำลายกันได้ง่ายยิ่งขึ้น⁵ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความโลภเป็นต้นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่เกิดจากความเดือดร้อนวุ่นวายทั้งแก่มนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม

แม้ในความเป็นจริงจะพบว่า กิเลสที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสิ่งต่างๆ คือกิเลสในตระกูลโลภะ ซึ่งกิเลสที่จัดอยู่ในตระกูลนี้ ได้แก่ กามราคะ กามฉันทะ กามตัณหา ฯลฯ กิเลสเหล่านี้แสดงอาการในรูปความต้องการ⁶ ของมนุษย์เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะความเจริญทางด้านวัตถุ ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ความเจริญดังกล่าวนี้มีมากมายและนับว่าเป็นความยิ่งใหญ่ในด้านต่างๆ ของมนุษยชาติ⁷ ดังนั้น ความต้องการของมนุษย์จึงเป็นแรงจูงใจที่ผลักดันให้เกิดการคิดค้นเพื่อการค้นพบและพัฒนาการวิทยาการต่างๆ อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ใ้ชีวิตจำกัด หรือแม้แต่บางครั้ง พระพุทธเจ้าก็ทรงใช้เป็นกุศโลบายสอนคน เช่นกรณี พระนันทะ ที่มี ความต้องการนางเทพอัปสร จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมจนบรรลุพระอรหัตผล กรณีดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่า เป็นความต้องการด้านดี เรียกว่า ธรรมตัณหา⁸ คือจุดเริ่มต้นเพื่อพัฒนาไปสู่ความเจริญขั้นต่อไป แต่กรณีนี้มีได้หมายความว่าความดีความชั่วเป็นปัจจัยของกันและกันได้⁹ หรือความดีความชั่วหาเป็นปัจจัยของกันและกันได้ไม่¹⁰ เพียงแต่ชี้ให้เห็นว่าความต้องการระดับโลกียะเป็นบันไดขั้นต้นที่ทำให้เกิดการก้าวขึ้นสู่บันไดขั้นสูงคือโลกุตระ อันเป็นการอาศัยความต้องการในตอนต้นเพื่อหมดความต้องการในตอนท้าย หรือการอาศัยตัณหาละตัณหา¹¹ นั่นเอง

⁵ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), *พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21*, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, 2543), หน้า 5.

⁶ ส.น.อ. (ไทย) 1/20/7.

⁷ หลวงวิจิตรวาทการ, *กุศโลบายสร้างความยิ่งใหญ่ 2*, (กรุงเทพมหานคร : สารมวลชน, 2535), หน้า 182.

⁸ ชุ.ม. (ไทย) 29/14/8; ชุ.จ. (ไทย) 30/67/12.

⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พุทธธรรมฉบับขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2549), หน้า 186 – 187.

¹⁰ สมภาร พรหมทา, *พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร : สารมวลชน, 2535), หน้า 61 – 62.

¹¹ *อง.จตุกก.* (ไทย) 21/156/171.

ดังนั้น ความโลภในพระพุทธศาสนาจัดเป็นอกุศลมูล¹² เป็นสภาวะธรรมฝ่ายชั่ว เป็นกิเลสที่จะต้องกำจัดให้ออกไปจากจิตใจของตน เพราะทำให้จิตใจเศร้าหมองและจะต้องหาวิธีบรรเทาให้ลดน้อยลงจนหมดไปจากจิตใจในที่สุด เพราะความโลภเป็นสาเหตุทำจิตใจให้เศร้าหมอง ความโลภที่เกิดทางใจนั้นเป็นอาการของจิต ที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ตนยังไม่ได้ ยังไม่มี ยังไม่เป็น จนทำให้ต้องดิ้นรนไขว่คว้าแสวงหาปรารถนาเพื่อให้ได้สิ่งนั้นมาครอบครองอันเป็นอาการของกิเลสที่เป็นความชั่วทางใจ¹³ ได้แก่ การพยายามแสวงหาช่องทางคิดกลอุบายหลอกลวงเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นกรรมสิทธิ์ของตน เพราะความโลภที่รุ่มร่าจิตใจจึงเป็นเหตุให้ทำความชั่วทางวาจา ได้แก่การพูดเลียบเคียงเพ่งเล็งทรัพย์สินของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นของตน เพราะถูกความโลภครอบงำจิตใจจึงเป็นเหตุให้บุคคลทำความชั่วทางกายซึ่งผิดหลักศีลธรรม คือ ย่อมทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป ย่อมถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้ ย่อมประพฤติดิในชายหญิงที่ไม่ใช่คู่ครองของตน ย่อมกล่าวคำเท็จ ชักชวนผู้อื่นในทางที่เสื่อมเสีย¹⁴ อำนาจความโลภเหล่านี้กลายเป็นปัญหาแก่สังคมมนุษย์ ด้วยว่าพฤติกรรมเหล่านี้มักพบเห็นได้ทั่วไปในสังคมปัจจุบัน เพราะความโลภจากเหตุการณ์ดังกล่าวมาแล้วนั้นย่อมก่อให้เกิดความทุกข์แก่ตนเองและคนในสังคม ทั้งทางตรงและทางอ้อม จากข้อความที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าโทษของความโลภนับว่าเป็นปัญหาสังคม ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในอันตรามลสูตรว่า “โลภะก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ทำจิตให้กำเริบ เป็นภัยที่เกิดขึ้นภายใน”¹⁵

จากปัญหาของความโลภดังที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยถึงความหมาย ขอบเขตและสาเหตุของความโลภในพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่หาค้นหาวิธีระงับความโลภซึ่งเป็นปัญหาที่นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ในสังคม

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความโลภในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาวิธีระงับความโลภตามหลักพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าทางเอกสารตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสารต่างๆ ทั้งที่เป็นชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ส่วนทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา หนังสือ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ และงานวิจัยอื่นๆ เพื่อศึกษาความหมาย ขอบเขตและสาเหตุของความโลภ และวิธีระงับความโลภ
2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร โดยจัดเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้
3. การสังเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาจะดำเนินการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์แล้วไปสังเคราะห์เรียบเรียง โดยมุ่งตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ศึกษา

¹² อญ.ติก. (ไทย) 20/70/275.

¹³ พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท, หน้า 56.

¹⁴ อญ.ติก. (ไทย) 20/66/257.

¹⁵ ขุ.อิติ. (ไทย) 25/88/456.

4. สรุปผลการศึกษาและเสนอแนะ จัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม เสนอให้บัณฑิตวิทยาลัยตรวจสอบความถูกต้อง เช่นอนุมัติ เพื่อเป็นหลักฐานอ้างอิงในการศึกษาวิจัยต่อไป

ผลการศึกษา

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องความโลภในพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความโลภในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาวิธีระงับความโลภตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า

1. แนวคิดเกี่ยวกับความโลภในพระพุทธศาสนา

ความโลภในพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงเอาอาการที่โหมหน้าวัตถุและอารมณ์เข้ามาหาตน ซึ่งเป็นกิเลสที่ทำให้จิตใจให้เศร้าหมอง เป็นอาการของจิตที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ยังไม่มี ไม่เป็น โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องตามหลักศีลธรรม พฤติกรรมของมนุษย์ที่เบียดเบียน ทำร้าย ทำลาย แกร่งแย่ง เพื่อให้ได้มาซึ่งความอยากที่ไม่รู้จักจบ การกระทำของมนุษย์ทั้งหลายแสดงออกมาจากการกระตุ้นแห่งจิต กรรมมีทั้งอกุศลกรรมบถ และกุศลกรรมบถซึ่งเป็นการกระทำ ทางกาย วาจา และใจ อกุศลกรรมบถมี 10 อย่าง ซึ่งมีโลภะ โทสะ และโมหะ เป็นเหตุปัจจัยให้เกิด โมหะหรือวิชาเกิดกับอกุศลจิตทุกดวง โมหะเป็นรากเหง้าของของอกุศลทั้งปวง ขณะใดที่เป็นอกุศลกรรมบถ ขณะนั้นต้องมีโมหะ อกุศลกรรมบถบางอย่างเกิดเพราะโลภะมูลจิต และบางอย่างก็เกิดเพราะโทสะมูลจิต แต่ไม่ว่าจะเป็นโลภะ โทสะ หรือ โมหะ ล้วนก่อให้เกิดความไม่มีประโยชน์และยังทำลายบุคคลนั้นเหมือนขุยไฟกำจัดต้นไม้อีกด้วย

ความโลภในพระพุทธศาสนาจำแนกออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ความโลภอย่างละเอียด อยู่ในกลุ่มของอนุสัยกิเลส เป็นความโลภที่ละเอียด เป็นกิเลสที่สะสมอยู่ในภวังคจิตหรือจิตไร้สำนึก 2) ความโลภในระดับกลาง เป็นกิเลสที่กลุ่มรุ่มจิตใจ ความโลภในระดับนี้ยังไม่ถึงกับบังคับให้บุคคลแสดงออกทางกาย หรือ วาจา เพียงแต่เกิดขึ้นกลุ่มรุ่มจิตใจบุคคล ทำให้จิตใจเปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจของนิเวศน์แต่ละข้อ เป็นเครื่องกั้นจิตของบุคคลไว้ไม่ให้บรรลุความดี 3) ความโลภในระดับหยาบ เป็นความโลภที่ปรากฏตัวออกมาอย่างชัดเจน สามารถกระตุ้นให้มนุษย์กระทำความชั่วได้มากมายโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องทางศีลธรรม ความโลภทุกระดับขั้นไม่ว่าละเอียด กลาง หรือหยาบ ย่อมเป็นเหตุของทุกข์เราเป็นเสมือนทาสตลอดเวลาที่เรายังเพลิดเพลินมัวเมาอยู่ในอารมณ์ที่ปรากฏทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

จากการศึกษาความหมายของความโลภในพระพุทธศาสนาสามารถ สรุปได้ว่า ความโลภนั้นก่อให้เกิดผลเสียระยะยาวแก่จิตใจของมนุษย์อีกด้วย เนื่องจากจิตใจที่ถูกความโลภครอบงำสม่ำเสมอจะทำให้มนุษย์ไม่สามารถหลุดพ้นจากความเป็นทาสของความโลภได้เลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมบริโภคนิยมที่ผู้คนตกเป็นทาสของวัตถุ ความสุขของมนุษย์อยู่ที่การได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของ เมื่อเคยชินกับการได้รับการตอบสนองความต้องการก็จะเกิดความอยากมากขึ้นเรื่อยๆ ไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ ไม่มีที่สิ้นสุด และเมื่อไม่ได้สิ่งที่ต้องการมาด้วยความชอบธรรมก็คิดค้นหนทางทุจริตเพื่อให้ได้สิ่งนั้นมาครอบครอง จิตใจที่ตกเป็นทาสของความโลภถูกกระตุ้นอยู่ตลอดเวลาในสังคมบริโภคนิยม ผลของความโลภไม่ได้ส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ขยายขอบเขตออกไปสู่ชุมชนที่ประกอบด้วยผู้คนจำนวนมาก ความโลภ ตัณหา และอุปาทาน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ความโลภเพ่งเล็งอยากได้ของของบุคคลอื่น ในสิ่งที่คนอื่นได้ คนอื่นมี ที่เกี่ยวกับวัตถุมาแล้วนั้นย่อมมาเป็นของตนด้วยอำนาจตัณหา คือ ความอยากในอารมณ์หรือสิ่งเร้าใจที่มากกระทบทำให้เกิดการแสวงหา เมื่อปฏิบัติบ่อยครั้งจึงกลายเป็น อุปาทาน คือ ความยึดติดในอารมณ์หรือสิ่งเร้าใจที่แสวงหาด้วยอำนาจของตัณหาและความโลภ

2. วิธีระงับความโลภในพระพุทธศาสนา

พระไตรปิฎกอธิบายถึงผลของความโลภต่อปัจเจกบุคคลว่า มนุษย์ที่มีใจถูกอภิขณาวิสมโลภะครอบงำอยู่ ย่อมทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ดีควรทำ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข อีกทั้งผลกระทบของมนุษย์ที่เกิดมาแล้วกระทำความโลภ ในนิทานสูตร ได้แสดงให้เห็นว่าความโลภของมนุษย์นั้นยังให้มนุษย์ไปเกิดในนรก แดนเปรต หรือทุกข์ต้อยอย่างใดอย่างหนึ่งได้รับกรรมนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อมนุษย์ที่มีความโลภมารวมกลุ่มกันเป็นสังคมย่อมเกิดความวุ่นวาย เบียดเบียนซึ่งกันและกันในระดับที่กว้างยิ่งขึ้น อีกทั้งในพระไตรปิฎกแสดงให้เห็นว่าผลของความโลภยังสามารถทำให้เกิดกบที่พินาศเพราะอดอยากเข้าสู่ยุคข้าวยากหมากแพง เป็นหนึ่งใน 3 อันตรกัป ซึ่งเป็นกัปย่อยของสังวัฏฏกัปหรือกัปเสื่อม ที่มีกัปร่วมกันสั้นๆ ว่ากัปพินาศ คือ ทุพภิกขันตรกัป เป็นกัปพินาศเพราะข้าวยากหมากแพง เมื่อผู้คนในสังคมต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดจึงไม่คำนึงถึงความถูกต้อง สัจธรรมก็ยิ่งวุ่นวาย เกิดการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นเพื่อสนองตอบความโลภในจิตใจตน ในที่สุดก็หาทางไปสู่ความเจริญไม่ได้ เพราะต่างคนต่างให้ความสำคัญกับความต้องการของตนเอง ไม่มีความชอบธรรมในการดำรงชีวิต และแน่นอนว่าทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ทั้งหมดจะถูกแก่งแย่ง ไม่มีการดูแลรักษาทำนุบำรุงเพื่อจะสามารถเอื้อประโยชน์แก่กันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ มนุษย์ซึ่งมีความโลภพยายามตัดดวงผลประโยชน์จากธรรมชาติเพียงฝ่ายเดียวทำให้เกิดความไม่สมดุลของระบบนิเวศซึ่งมนุษย์เองก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลของกรรมที่ตนกระทำไปได้พ้น ผลกระทบดังกล่าวได้แก่ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งแก่ชีวิตและทรัพย์สินมหาศาล เช่น น้ำท่วม ไฟป่า เป็นต้น รวมถึงโรคภัยไข้เจ็บที่มาจากมลพิษ อาหาร ยารักษาโรค ฯลฯ ก็ส่งผลถึงคุณภาพชีวิตของมนุษย์ถดถอยลงไปเรื่อยๆ ซึ่งการกำจัดความโลภนั้นสามารถสรุปออกมาได้ 3 ทางด้วยกัน คือ

1) การระงับความโลภด้วยการให้ทาน คือ การกำจัดความโลภ และความตระหนี่ให้หมดสิ้นไปจากใจ เป็นการเผื่อแผ่แบ่งปัน เพื่อช่วยเหลือกัน เพื่อยึดเหนี่ยวสังคม และเพื่อส่งเสริมความดีงามและการทำสิ่งที่ดี ทานเป็นเครื่องส่งเสริมการอยู่ร่วมในสังคมให้เป็นไปด้วยดีมีระเบียบมั่นคงยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นก็เป็นที่ฝึกหัดขัดเกลาทั้งพฤติกรรมภายนอกทางกาย วาจา และฝึกฝนอบรมจิตใจให้เจริญยิ่งขึ้นไปในคุณธรรม และความเอื้ออ้อมเบิกบานผ่องใส

2) การระงับความโลภด้วยการรักษาศีล คือ การฆ่าความโกรธ กำจัดความคิดพยาบาทอาฆาตผู้อื่นให้หมดไป ทั้งยังหมายรวมไปถึงการกำจัดความโลภ การกระทำที่เบียดเบียนผู้อื่นด้วย ระวังใจให้คิดดี ไม่ทำให้ใครเดือดร้อนระหว่างที่รักษาศีล จิตจะสงบและเป็นสมาธิเนื่องจากการสำรวมและระวังการแสดงออกทางกายและวาจา เมื่อจิตเป็นสัมมาสมาธิก็จะเกิดปัญญา แต่การปฏิบัติเพียงให้ทาน รักษาศีล เพียง 2 อย่างนี้เป็นบุญที่มีกำลังน้อย ให้สำเร็จเพียงมรรคผลเบื้องต้นเท่านั้น คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี เท่านั้น ถ้าเจริญภาวนาไปด้วยก็จะมีกำลังมาก ให้สำเร็จถึงมรรคผลคือพระอรหันต์ผล

3) การระงับความโลภด้วยการเจริญภาวนา คือ การกำจัดความไม่รู้ หรืออวิชชาที่ท้อหุ้มใจของเราเอาไว้ ทำให้เกิดดวงปัญญารู้แจ้งเห็นแจ้งไปตามความเป็นจริงของโลกและชีวิต การภาวนาจึงถือเป็นการป้องกันไม่ให้ความโลภนั้นกลับมาครอบครองจิตใจของเราได้อีก ทั้งยังสามารถรู้ว่าควรปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่นอย่างไร แต่ทั้งนี้ถ้าทำทาน รักษาศีล ทำภาวนา ทำด้วยตัณหาก็คือเป็นบุญที่มีกำลังน้อย ถ้าไม่ทำด้วยตัณหาก็คือมีกำลังมากให้สำเร็จมรรคผลได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิธีระงับความโลภในพระพุทธศาสนา ทำให้ทราบความหมายของความโลภ ปัญหา หรือผลที่เกิดจากความโลภทั้งต่อปัจเจกบุคคล สังคม และธรรมชาติ และทราบถึงวิธีระงับความโลภในพระพุทธศาสนาแล้วจะเห็นได้ว่าสามารถยังประโยชน์ได้ในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะในระดับโลกิยะตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่จะส่งผลให้สังคมเกิดความสงบสุข ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะใน 2 ประเด็น คือ ข้อเสนอแนะในการนำไปประยุกต์ใช้ และข้อเสนอแนะในด้านวิชาการ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปประยุกต์ใช้

วิธีการระงับความโลภที่นำเสนอไว้ในสารนิพนธ์นี้จักเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเมื่อผ่านการนำไปปฏิบัติจริง ทั้งนี้เพราะการพัฒนาปัญญาในทางพระพุทธศาสนาไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์เพียงแต่การคิดและการฟังเท่านั้น ต้องนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลจริงในชีวิตประจำวัน จึงขอเสนอแนะการนำไปประยุกต์ใช้ ดังนี้

1.1 ในส่วนของโรงเรียนควรมีการเพิ่มเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการนำวิธีการระงับความโลภไปใช้ เช่น การให้ทานในวันสำคัญทางศาสนา หรือการให้นักเรียนเข้าร่วมโครงการที่เกี่ยวข้องกับความพอเพียงในชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้ที่กว้างขวาง อย่างเป็นรูปธรรม จัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จักประเมินตนเองในการบริโภคสิ่งต่าง ๆ โดยพิจารณาจากคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม ของสิ่งนั้น ๆ และจัดการเรียนการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการลดละความโลภด้วยหลักของท่าน ศีล และภาวนา เป็นประจำทุกปี เพื่อให้เด็กนักเรียนได้รู้จักวิธีการที่จะพัฒนาตนเองตามแนวทางพระพุทธศาสนา

1.2 ในส่วนของวัด ควรมีการจัดการอบรมโดยพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถเพื่ออธิบายและจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านและโรงเรียนในโอกาสที่เหมาะสม เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือวันสำคัญสากล เป็นต้น ได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของท่าน ศีล ภาวนา ว่ามีความเกี่ยวข้องและสามารถระงับความโลภได้อย่างไร

1.3 ภาครัฐบาลควรมีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษย์ด้วยกระบวนการของท่าน ศีล ภาวนา และมีการกระตุ้นให้เกิดการตระหนักรู้เกี่ยวกับความโลภว่ามีโทษอย่างไร รวมถึงวิธีการแก้ไข โดยผ่านทางสื่อต่างๆ อย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดการรับรู้ในวงกว้าง

ทั้งนี้บทบาทในการนำองค์ความรู้เกี่ยวกับความโลภและการระงับความโลภตามแนวทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย เพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

2. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่าควรทำการศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาเรื่องการถ่วงดุลยภาพระหว่างความโลภในพระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตจริงในโลกยุคปัจจุบัน

2.2 ศึกษาเรื่องความโลภในพระพุทธศาสนาที่เป็นอันตรายต่อการบริหารธุรกิจ

2.3 ศึกษาเรื่องความโลภในพระพุทธศาสนากับจริยธรรมบนสื่อออนไลน์ เพื่อจะสามารถก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการนำไปปรับใช้ในสถานการณ์ปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

พระเทพดิลก (ระแบบ วิฑูรย์โกศล). **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท.** กรุงเทพมหานคร :

ธรรมสภา, 2535.

คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย. **อภิธรรมมัตถสังคหบาลี และอภิธรรมมัตถวิภาวินีฎีกา ฉบับ**

แปลเป็นไทย. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535.

ธนู จงเลิศจรรยา. **พระอภิธรรมมัตถสังคหะแก้ปริจเฉท.** กรุงเทพมหานคร: อำนวยสาสน์, 2528.

ปิ่น มุกข์กันต์. **พุทธศาสตร์ ภาค 2.** กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21.** พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร:

สุภาพใจ, 2543.

หลวงวิจิตรวาทการ. **กุศโลบายสร้างควมยิ่งใหญ่ 2.** กรุงเทพมหานคร: สารมวลชน, 2535.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรมฉบับขยายควม.** พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร:

บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2549.

สมภาร พรหมทา. **พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: สารมวลชน, 2535.